

Gemeente Amsterdam
Economische Zaken

Factsheet Economische recessie

november 2010

EZ brengt zaken bij elkaar

Factsheet economische recessie

November 2010

Inhoud

Samenvatting	2
Economisch beeld Nederland	3
Economisch beeld Amsterdam	5
Bijlage 1 Figuren	8
Macro-economie	8
Arbeidsmarkt	9
Vastgoed	11
Schiphol, haven en toerisme	12
Bijlage 2 Uitleg conjunctuurklok	13
Bijlage 3 Begrippenlijst	14

Samenvatting

Internationaal

- Na een korte opleving van de mondiale economie, is er nu sprake van een groeivertraging in de gevestigde landen. De OESO verwacht voor een aantal landen een lagere economische groei in 2011 dan in 2010.
- De economische situatie is onrustig. De gevestigde economieën proberen hun posities veilig te stellen, en houden weinig rekening met de opkomende landen.
- Het herstel van de Amerikaanse economie verliest aan kracht.
- Binnen de EU gaat de aandacht momenteel vooral uit naar Ierland. In navolging van Griekenland eerder dit jaar gaat ook dit land gebruik maken van internationale leningen.

Nederland

- De Nederlandse economie verkeert in de herstelfase. Het bbp is het afgelopen kwartaal iets gedaald ten opzichte van het tweede kwartaal, maar duidelijk verbeterd ten opzichte van een jaar geleden.
- Naar verwachting groeit de Nederlandse economie dit jaar met 1,7%. Zowel het producenten- als het consumentenvertrouwen vertoont een stijgende lijn.
- Het herstel is nog niet zichtbaar in alle sectoren. De bouw heeft het het zwaarst. Ook de detailhandel, horeca en delen van de zakelijke dienstverlening zijn nog niet hersteld van de recessie.
- Vergeleken met andere Eurolanden doet Nederland het goed, zowel qua ontwikkeling van de werkgelegenheid, maar vooral ook voor wat betreft de werkloosheid.

Amsterdam

- De Amsterdamse economie groeit dit jaar naar verwachting met 2,4%.
- De veerkracht is onder andere te verklaren door het open karakter van de economie, de veelzijdigheid, de saneringen die hebben plaatsgehad en de aanwezigheid van een bovengemiddeld grote groep ZZP'ers.
- Toch is het herstel op de arbeidsmarkt nog broos. Weliswaar is de werkloosheid gestaag aan het afnemen en neemt het aantal vacatures het afgelopen kwartaal juist fors toe, tegelijkertijd daalde de werkgelegenheid iets.
- Op de vastgoedmarkt en *in de haven* is er geen sprake van herstel.
- De groei van Schiphol en de toeristische sector zetten zich in het derde kwartaal voort.

Economisch beeld Nederland

Onrust na de storm

Mondiaal gezien zitten we in een onrustige fase. Wereldleiders kwamen in Seoul bijeen om afspraken te maken over betalingsbalansonevenwichtigheden. Dit leverde weinig op. Protectionisme viert hoogtij, vooral bij de opkomende landen. In de Verenigde Staten wordt gevreesd voor een "double dip", het herstel verliest daar aan kracht.¹

De wereldwijde recessie, die officieel alweer even voorbij is, is relatief snel gevolgd door een periode van herstel, grotendeels op kosten van de overheid. Maar nu die overheden geconfronteerd zijn met de gevolgen van hun interventies, breekt een periode van forse bezuinigen aan. Tegelijkertijd blijkt dat de problemen die er al waren, niet vanzelf verdwijnen. Zo heeft de prille economische groei in de Verenigde Staten nog niet tot extra banen geleid, de werkloosheid is hoog en hardnekkig en de nog steeds fragiele woningmarkt aldaar zet een rem op het economisch herstel. Het directe effect van een tegenvallende groei van de Verenigde Staten voor Nederland is overigens beperkt. Slechts 5% van onze export gaat hierheen. De indirecte effecten zullen waarschijnlijk groter zijn (minder inkomsten voor Nederlandse bedrijven in de VS, lagere beurskoersen en een verslechtering van het producenten- en consumentenvertrouwen).²

Dichter bij huis zijn het vooral de PIIGS-landen, de zwakke broeders van de EU, die een zware tijd tegemoet gaan. Hoge werkloosheid, een aanzienlijke staatsschuld - soms meer dan 100% van het bbp - gaan hand in hand met een negatieve economische groei (met uitzondering van Italië en Portugal). Ierland heeft er in navolging van Griekenland voor gekozen om internationale leningen te accepteren. De prijs die Ierland hiervoor betaalt, is verlies aan soevereiniteit.

Bbp groei, maar minder dan vorig kwartaal

Vergeleken met de rest van Eurozone en met bijvoorbeeld de Verenigde Staten, doet de Nederlandse economie het goed. Weliswaar kromp de economie in het derde kwartaal met 0,1% ten opzichte van het tweede kwartaal, de OESO gaat niet uit van een verzwakking van het Nederlandse herstel voor 2010 en de twee komende jaren.³ De ramingen zijn respectievelijk een groei van 1,7, 1,7 en 1,8%, terwijl voor Duitsland en de VS wel een lagere economische groei in 2011 voorzien wordt.

De minieme krimp van de Nederlandse economie in het derde kwartaal is vooral het gevolg van de zwakkere groei van de export en de verminderde voorraadvorming door bedrijven. Er was vooral minder vraag naar chemische producten en naar aardgas. Vermoedelijk is er een relatie met de genormaliseerde wereldhandelsgroei.

Herstel is nog niet in alle sectoren zichtbaar

Terwijl de industrie, de groothandel en transport en opslag alweer stevig groeien, hebben andere sectoren het zwaar. Vooral de bouw doet het slecht. In 2009 kromp deze sector met ruim 5%, voor 2010 wordt een krimp van bijna 8% verwacht, en voor 2011 een krimp van 1%.⁴ Andere sectoren die nog niet hersteld zijn van de recessie zijn de detailhandel, horeca

¹ DNB Magazine, 5, 2010

² DNB Magazine, 5, 2010

³ OESO, Economic Outlook, 2010

⁴ CBS en ING Economisch Bureau

en de zakelijke dienstverlening. Vermoedelijk is er een relatie met het consumentenvertrouwen, dat nog steeds negatief is (-7), al is de situatie wel sterk verbeterd ten opzichte van de situatie begin 2009 (-34). Vooral de afgelopen maanden worden er weer meer duurzame consumptiegoederen aangeschaft, onder andere auto's.

Stilte op de vastgoedmarkt

Op de vastgoedmarkt is nog geen sprake van herstel, ondanks de aantrekkende economie. Bouwbedrijven komen in de problemen doordat overheden afzien van plannen of plannen temporiseren. Ook door bedrijven wordt er minder geïnvesteerd. De komende jaren zal er minder gebouwd worden, minder bedrijfsgebouwen, kantoren en ook minder woningen. De investeringen in woningen zijn in 2009 met 13,6% gedaald, de grootste terugval in 40 jaar. Voor 2010 wordt een daling van 7,5% verwacht.⁵ Het CPB gaat ervan uit dat het aantal bouwvergunningen na 2010 weer gaat toenemen. Deze zullen vooral aangevraagd worden voor woningrenovaties, de nieuwbouwmarkt zal vermoedelijk pas na 2011 weer gaan groeien.

In 2009 werden er 35% minder woningen verkocht dan in 2008. Voor heel 2010 wordt een daling van 5% verwacht. De tijdelijke opleving aan het begin van het jaar heeft niet doorgezet.⁶ Het afgelopen kwartaal bleven de prijzen van bestaande koopwoningen licht dalen.⁷

Aanhoudend herstel op arbeidsmarkt

In het derde kwartaal van 2010 zet het herstel op de arbeidsmarkt zich voort, in een zeer rustig tempo. Het aantal banen lag in het derde kwartaal van 2010 8.000 hoger dan in het tweede kwartaal, een stijging van 0,1%. Ten opzichte van het derde kwartaal van 2009 is er nog sprake van een daling van het aantal banen, met 0,2%.

Het aantal openstaande vacatures nam opnieuw toe, van 115.000 in juni tot 126.000 eind september. Er kwamen vooral vacatures bij in de commerciële dienstverlening.

De werkloosheid blijft afnemen. In het derde kwartaal daalde de werkloosheid met 18.000 personen. In september waren er in heel Nederland 412.000 mensen werkloos. Ook de geregistreerde werkloosheid nam af, tot 488.000. Onder jongeren nam de geregistreerde werkloosheid echter voor de derde opeenvolgende maand toe.⁸

⁵ CPB, Macro Economische Verkenning, 2010

⁶ CPB, Macro Economische Verkenning, 2010

⁷ CBS.nl

⁸ CBS.nl

Economisch beeld Amsterdam

Herstel economische groei

De Amsterdamse economie blijkt behoorlijk veerkrachtig te zijn. Een daling van 3,2% in 2009 wordt in 2010 naar verwachting omgezet in een groei van 2,4%.⁹ Dit betekent dat de Amsterdamse regio sneller groeit dan het gemiddelde voor heel Nederland (1,7%). Voor 2011 wordt voor Amsterdam een groei van 2% verwacht, een lichte groeivertraging dus, maar deze groeivertraging wordt door ING ook voor heel Nederland verwacht (1,4% in 2011), terwijl de OESO uitgaat van een stabiele groei.

De verklaringen voor de veerkracht van Amsterdam worden gezocht in het herstel van de wereldhandel, de veelzijdige economische basis, de saneringen die zijn doorgevoerd in het bedrijfsleven, vooral in de zakelijke en financiële dienstverlening en de aanwezigheid van een bovengemiddelde hoeveelheid ZZP'ers, die een deel van de klappen hebben opgevangen.¹⁰

Herstel op de arbeidsmarkt zet door

Ook in Amsterdam zet het herstel op de arbeidsmarkt door, hetgeen onder andere zichtbaar wordt in een verdere daling van de geregistreerde werkloosheid in het derde kwartaal. Het zijn vooral de werkzoekenden die al een jaar of langer ingeschreven staan, die uitstromen. De geregistreerde werkloosheid lag in Amsterdam in de zomer gemiddeld op 7,4%. De meeste werklozen wonen in Zuidoost, Nieuw-West en West.

Het herstel blijkt ook uit de toename van het aantal vacatures. Sinds de zomer is er weer sprake van een opgaande lijn. De afgelopen drie maanden nam het aantal vacatures toe met 9%, vooral in de sectoren cultuur en recreatie, handel en zorg.

Werkgelegenheid iets achteruit in derde kwartaal

Wat de ontwikkeling van de werkgelegenheid betreft, lijkt Amsterdam wat achter te lopen op de nationale ontwikkeling. Terwijl daar het aantal banen alweer licht begint aan te trekken, is dit in Amsterdam nog niet aan de orde. Het lijkt wel alsof het aantal banen stijgt, maar dit is nog steeds het effect van de nieuwe wet op het Handelsregister, waardoor vooral veel kleine bedrijven zich inschrijven bij de Kamer van Koophandel. Het aantal starters blijft toenemen, maar is in september wel duidelijk afgenomen ten opzichte van een jaar geleden.

Gecorrigeerd voor de wetwijziging nam het totale aantal werkzame personen in Amsterdam in het derde kwartaal iets af.

Vooraf de handel en de financiële sector zijn hard geraakt. In de financiële sector verdwenen tussen juli en oktober 2010 ruim 1500 banen. Dit is het gevolg van de fusie tussen Fortis en ABN AMRO. Het filiaal Fortis op het Damrak is verdwenen. Eind 2010 zal de naam Fortis niet meer zichtbaar zijn in het straatbeeld. Sinds begin 2009 zijn er al 5.000 banen verdwenen in de financiële sector, vooral bij banken.

Weinig ontwikkeling op de vastgoedmarkt

De kantorenmarkt kampt nog steeds met leegstand. Voor sommige locaties heeft dit al geleid tot lagere huurprijzen. Met name in Amsterdam West staat veel al lang leeg.

De Amsterdamse woningmarkt lijkt momenteel redelijk stabiel, maar wel op een lager niveau dan voor de recessie. De situatie is vergelijkbaar met die in heel Nederland, vooral wat betreft de stagnatie in nieuwbouwproductie. Het aantal verkochte woningen schommelt de

⁹ ING Economisch Bureau, oktober 2010

¹⁰ ZZP'ers in Amsterdam: het effect van de economische recessie, O+S, 2010

laatste maanden rond de 600 per maand, terwijl dit voor de recessie rond de 800 lag. De gemiddelde prijs van de verkochte woningen bedraagt zo'n 3.800 euro per vierkante meter.

Schiphol, haven en toerisme

Schiphol doet het goed. Het herstel dat rond de jaarwisseling inzette, zette zich ook in het derde kwartaal door. De vracht is duidelijk meer gegroeid dan het aantal passagiers. In de eerste helft van 2010 nam de vracht vooral toe door de toegenomen export. Nu de wereldhandel wat minder snel groeit, wordt dit ook zichtbaar in de vrachtcijfers. Het herstel van het toerisme blijkt uit de groei van het aantal overnachtingen in Amsterdam. De Nederlandse gasten domineren de groeicijfers. Blijkbaar zijn mensen toch nog voorzichtig en blijven wat dichterbij huis dan voorheen. Attracties en musea konden de afgelopen maanden rekenen op forse groei van hun bezoekersaantallen. Dit is voor een deel een seizoenseffect.

Het herstel van de haven laat nog op zich wachten. In het derde kwartaal was er weer sprake van een iets lagere havenoverslag, dan in de eerste twee kwartalen van 2010.

Indicatoren voor de Amsterdamse economie

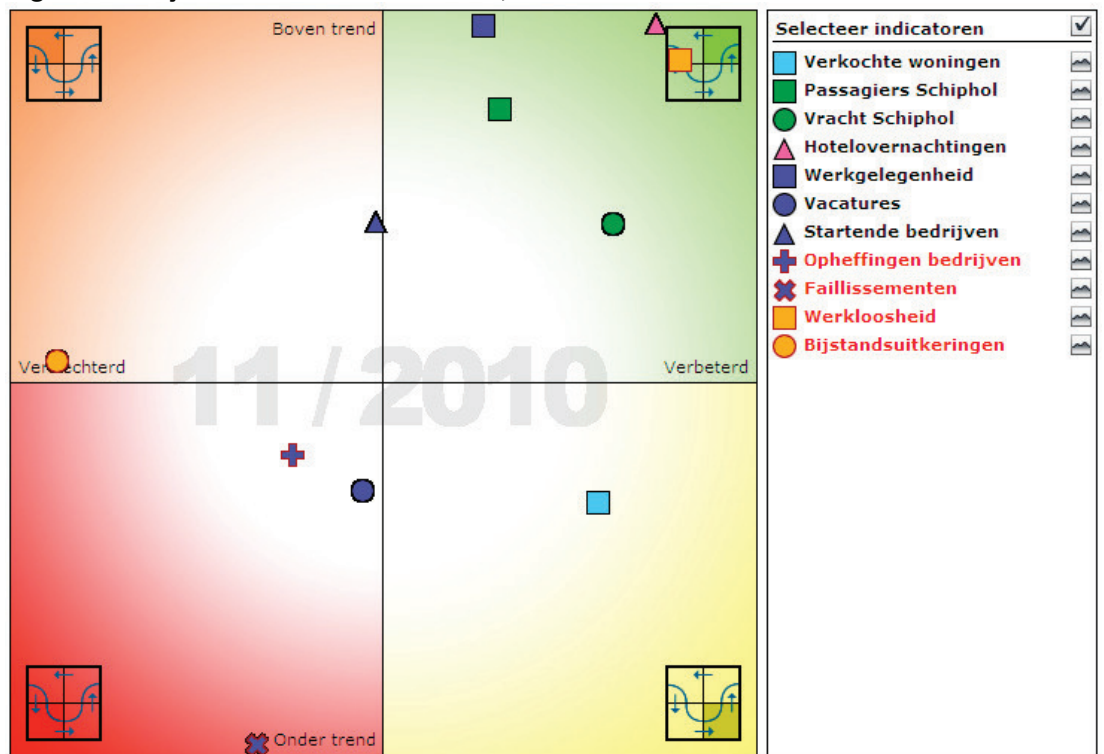
Indicator	meest recente periode	mutatie t.o.v. zelfde periode vorig jaar (%)	Waarde
Macro economie			
wereldhandel (index volume 2000=100)	aug-10	20%	159
AEX-index	nov-10	13%	346,3
Bbp Nederland (kwartaal)	3e kw 2010	1,8%	
Bbp Nederland (jaar)	2009	-3,9%	
Bbp Amsterdam (jaar)	2009	-3,2%	
Arbeidsmarkt			
werkzame personen in Amsterdam	1-okt-10	1%	463.805
niet-werkende werkzoekenden in Amsterdam	1-nov-10	-14%	36.920
vacatures in Amsterdam	1-okt-10	-2%	3.139
bijstandsuitkeringen in Amsterdam	okt-10	7%	34.082
Bedrijven			
aantal startende bedrijven in Amsterdam	1-okt-10	-2%	757
aantal opgeheven bedrijven in Amsterdam	sep-10	11%	616
Woningmarkt			
aantal verkochte woningen in Amsterdam	sep-10	-5%	593
gemiddelde prijs verkochte woningen (€ per m2)	sep-10	6%	3.863
Transport: Schiphol en haven			
passagiers op Schiphol	sep-10	6%	4.252.037
vracht op Schiphol (ton)	sep-10	20%	131.159
havenoverslag in Amsterdam (ton)	3e kw 2010	-2%	17.076.982

bron: CPB/O+S/Schiphol Groep/Havenbedrijf/UWV

Conclusie

De Amsterdamse economie lijkt aardig hersteld van de periode van economische recessie. De verwachte economische groeicijfers op basis van de productie liggen boven het Nederlands gemiddelde. Toch is het herstel nog niet overal zichtbaar. De krachtige impuls van de wereldhandel heeft nog niet erg doorgewerkt op de andere markten. Zo is het herstel op de arbeidsmarkt nog niet heel overtuigend. Weliswaar zet de daling van de geregistreerde werkloosheid door en is het aantal vacatures in het derde kwartaal fors gegroeid, de werkgelegenheid groeit nog niet (maar er is wel sprake van een toename ten opzichte van 2009, zie figuur 2). Ook op de vastgoedmarkt is nog geen herstel waar te nemen en de overslag in de Amsterdamse haven is ook weer licht gedaald. Schiphol en de toeristische sector doen het daarentegen wel erg goed.

Figuur 2 Conjunctuurbeeld Amsterdam, november 2010

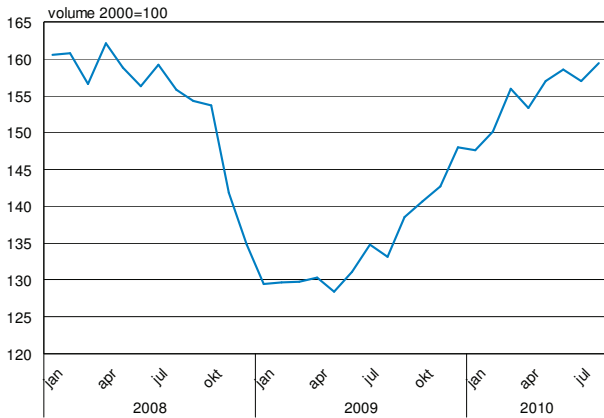

bron: www.os.amsterdam.nl

Bijlage 1 Figuren

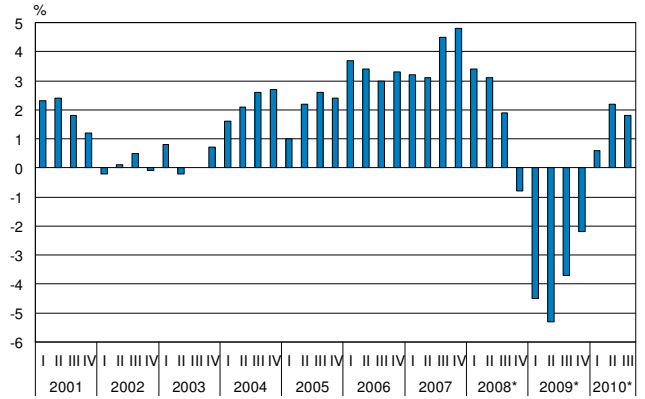
Macro-economie

Wereldhandel (volume), in indexcijfers (2000=100)

bron:CPB

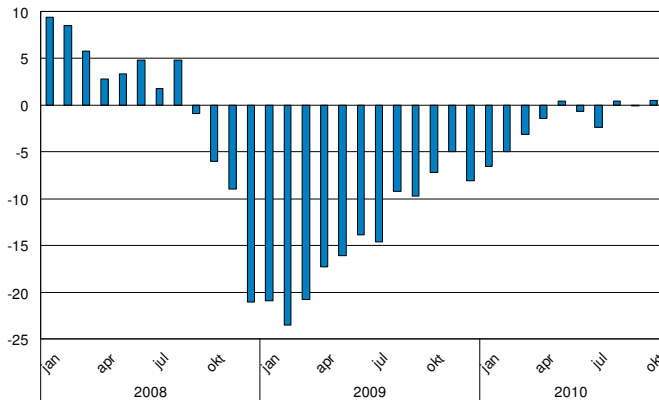
Groei bruto binnenlands product ten opzichte van hetzelfde kwartaal van vorig jaar (procenten)

*) voorlopige cijfers

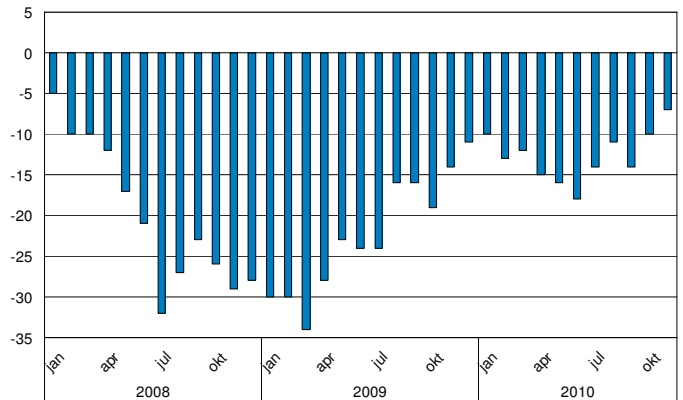
bron: CBS

Producentenvertrouwen, Nederland

bron: CBS

Consumentenvertrouwen, Nederland

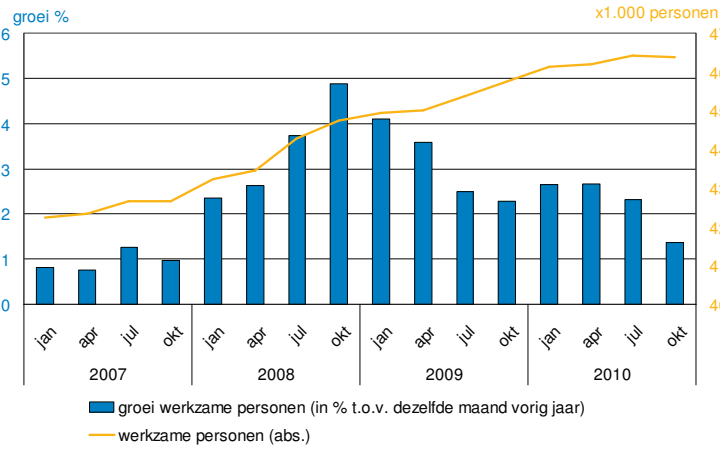
bron: CBS

AEX index (dagkoers)

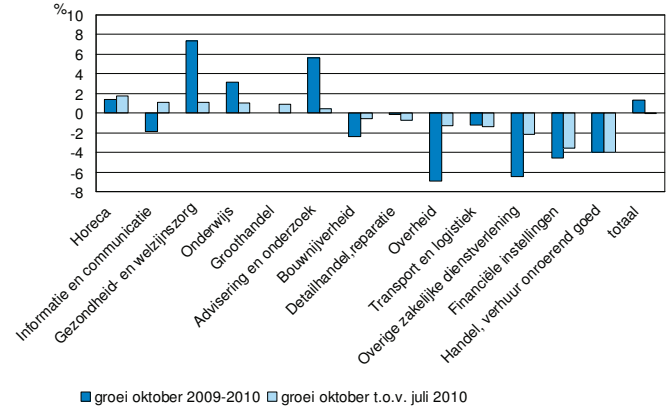
Arbeidsmarkt

Werkzame personen, Amsterdam

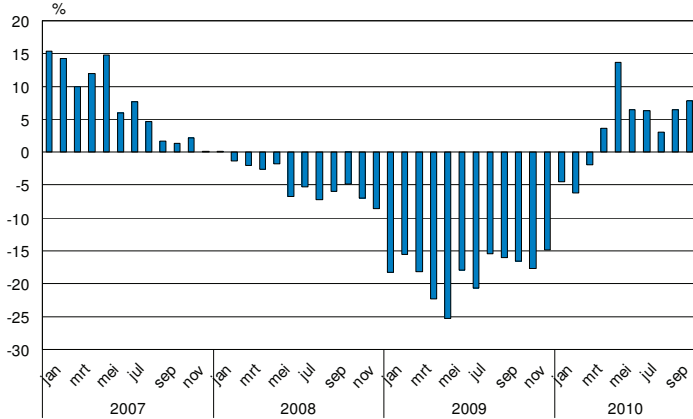
bron: O+S

Werkzame personen naar sectoren, Amsterdam

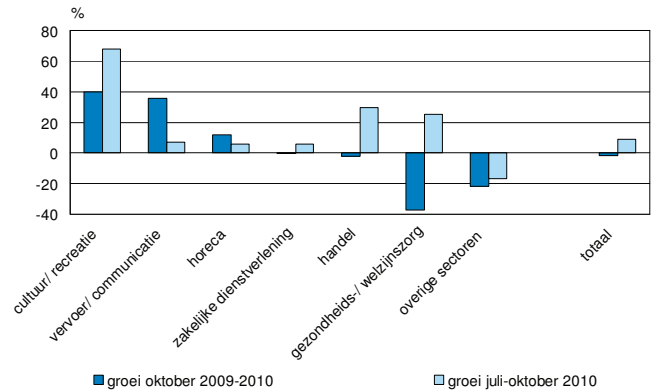
bron: O+S

Uitzenduren t.o.v. zelfde periode vorig jaar, Noord-Holland

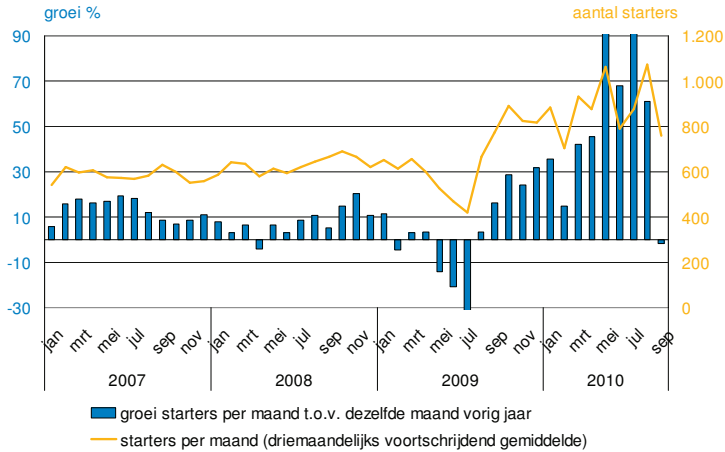
bron: ABU

Vacatures, Amsterdam

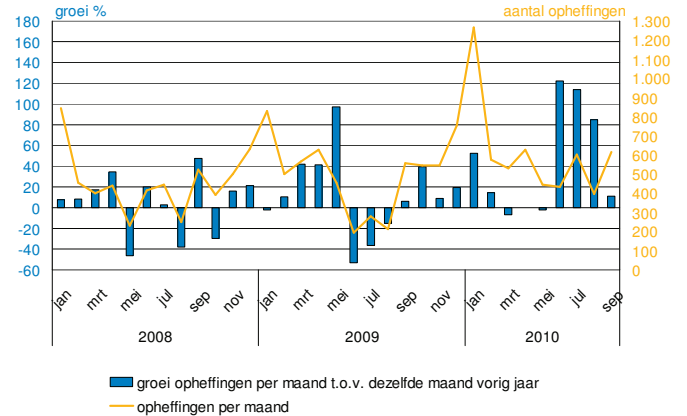
bron: UWV

Starters per maand, Amsterdam

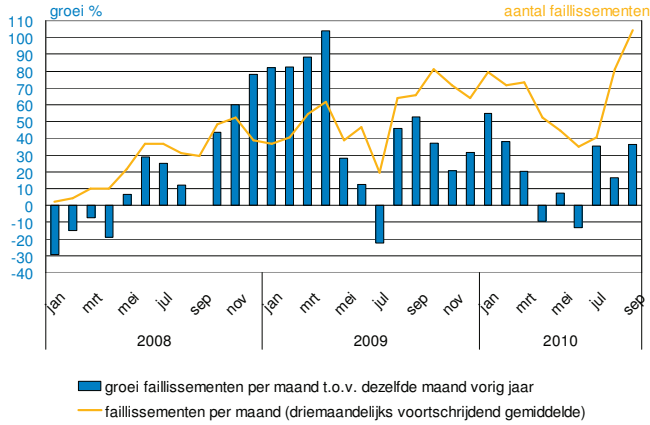
bron: O+S

Opheffingen, Amsterdam

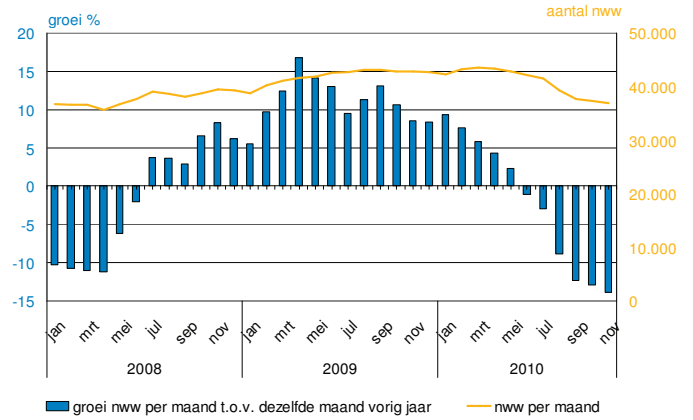
bron: O+S

Faillissementen, Amsterdam

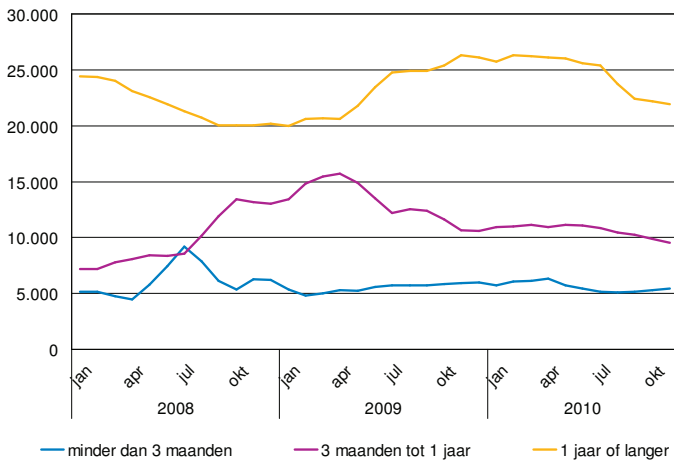
bron: O+S

Niet-werkende werkzoekenden, Amsterdam

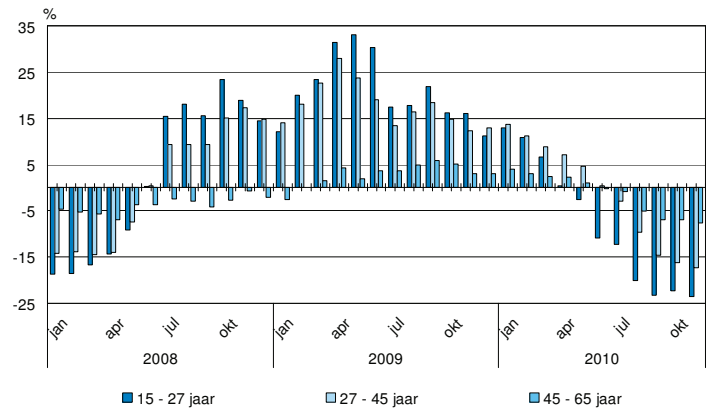
bron: UWV

Niet-werkende werkzoekenden naar werkloosheidsduur, Amsterdam

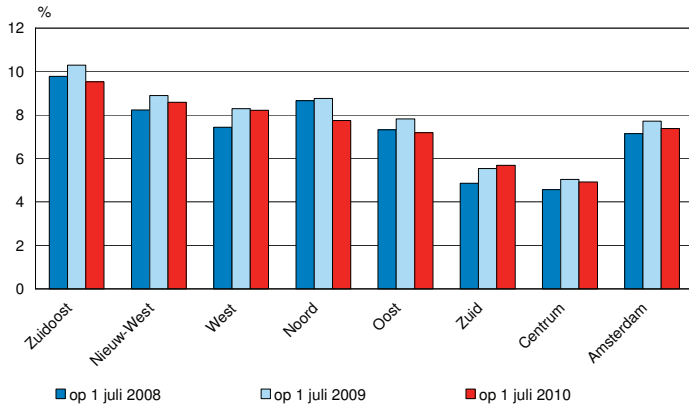
bron: UWV

Niet-werkende werkzoekenden naar leeftijd, Amsterdam

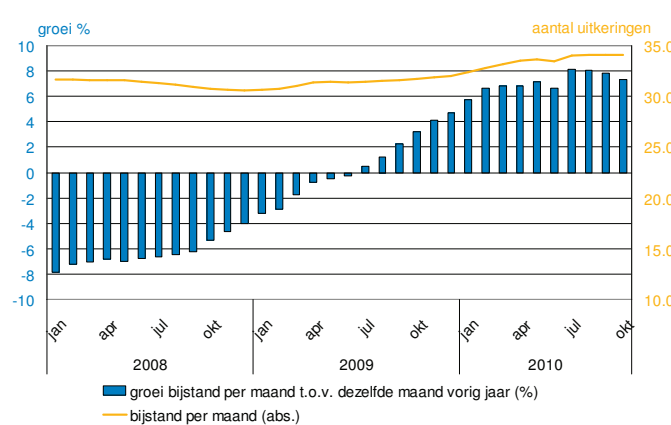
bron: UWV

Niet-werkende werkzoekenden naar stadsdeel, Amsterdam

bron: UWV

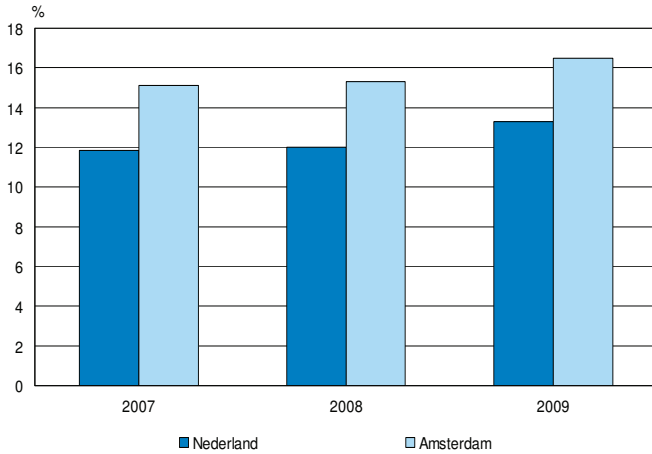
Bijstandsuitkeringen (WWB LO en WIJ), Amsterdam

bron: UWV

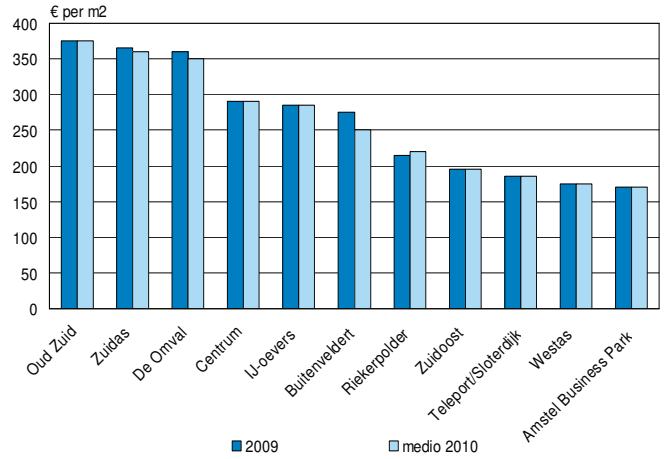
Vastgoed

Aandeel leegstand op de kantorenmarkt

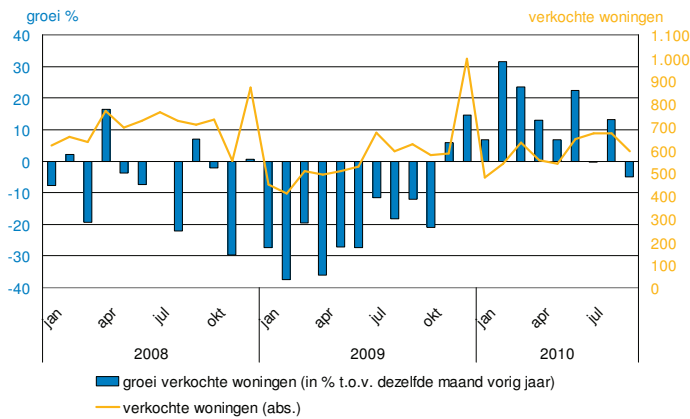
bron: Nederland compleet, DTZ Zadelhoff

Maximale huurprijzen kantoorruimten (in euro per m2 per jaar)

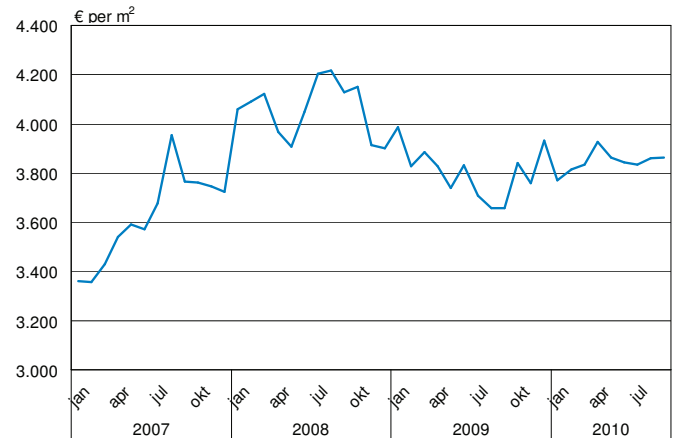
bron: Nederland compleet, DTZ Zadelhoff

Het aantal en de groei van de verkochte woningen in Amsterdam

bron: Vastgoedregister Amsterdam/O+S

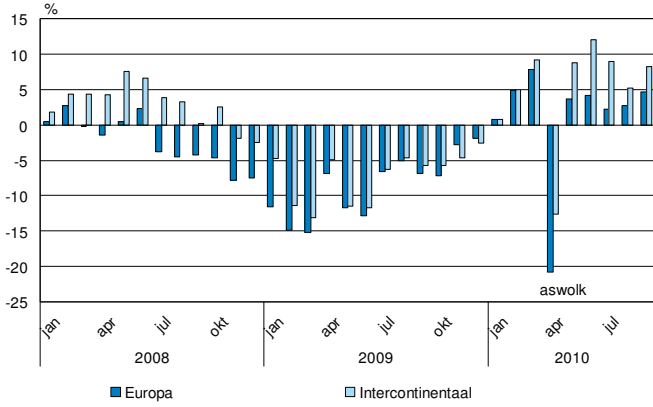
Gemiddelde prijs verkochte woningen (in euro per m2), Amsterdam

bron: Vastgoedregister Amsterdam/O+S

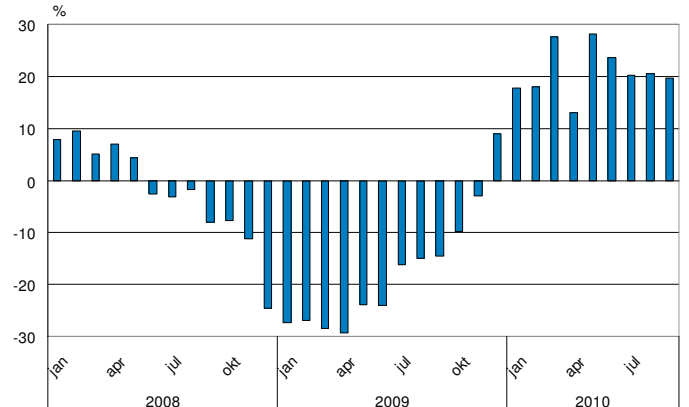
Schiphol, haven en toerisme

Passagiers op Schiphol ten opzichte van dezelfde maand vorig jaar

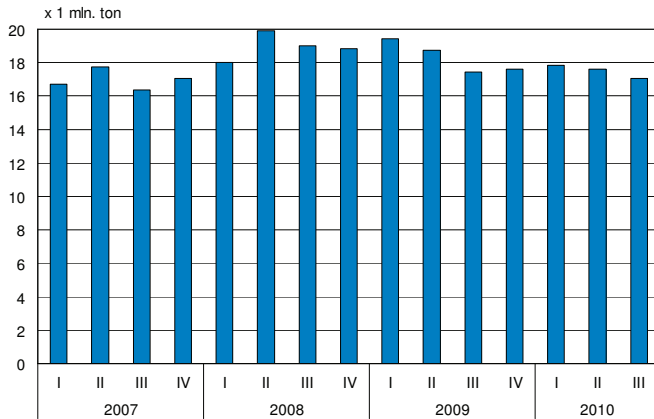
bron: Schiphol Group

Vracht op Schiphol ten opzichte van dezelfde maand vorig jaar

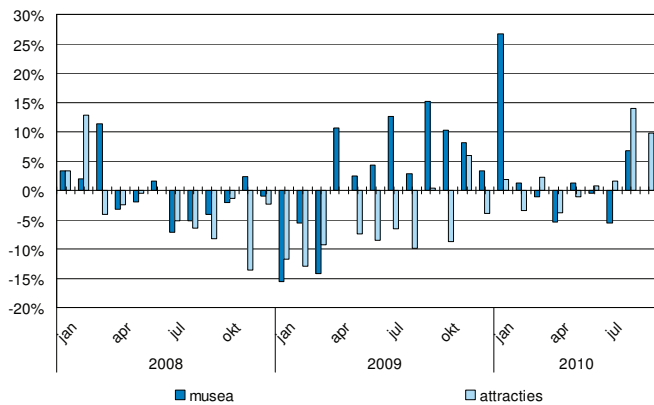
bron: Schiphol Group

Havenoverslag per kwartaal, Amsterdam

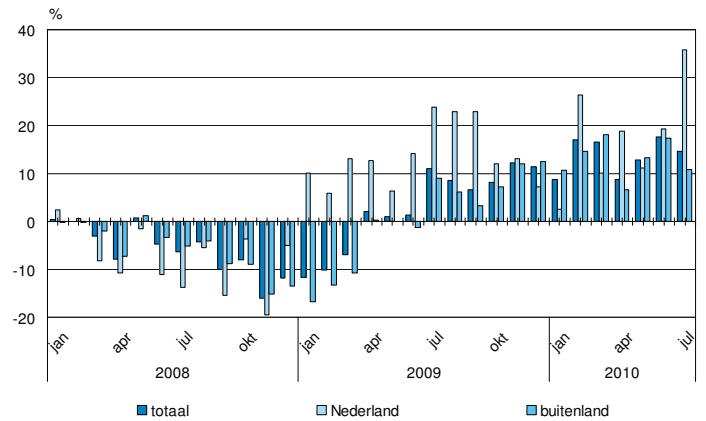
Bron: Havenbedrijf

Bezoekers musea en attracties t.o.v. zelfde periode vorig jaar, Amsterdam

bron: ATCB

Overnachtingen t.o.v. zelfde periode vorig jaar, Amsterdam

bron: CBS

Bijlage 2 Uitleg conjunctuurklok

Toelichting op de figuren

De ontwikkeling van de conjunctuur in de tijd (tot januari 2007) kan online bekeken worden op www.os.amsterdam.nl. De ontwikkeling voor heel Nederland is te vinden op www.cbs.nl.

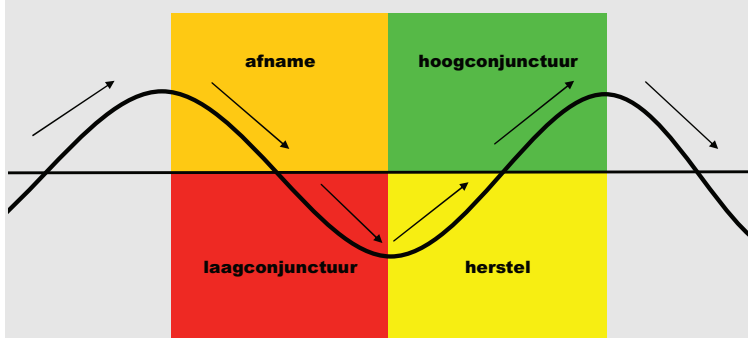
Algemeen

De figuren, die geïnspireerd zijn door de conjunctuurklok van het CBS, bevatten de meest recente cijfers van een aantal indicatoren die weergeven hoe de Amsterdamse economie er voor staat. In de figuren zijn de conjunctuurcycli te zien: hoogconjunctuur (groen), afname (oranje), laagconjunctuur (rood) en herstel (geel), zie ook onderstaande figuur. In een periode van hoogconjunctuur zal de meerderheid van de indicatoren zich in het groene kwadrant (boven de trend) bevinden, in een periode van laagconjunctuur in het rode kwadrant (onder de trend). Voor iedere indicator is bepaald wat de positie is ten opzichte van de lange termijn trend (verticale as) en ten opzichte van de korte termijn ontwikkeling (horizontale as). Hoe dichter bij het nulpunt, hoe kleiner de verandering.

Lange termijn trend

Waar mogelijk vormt de ontwikkeling tussen **2001 en 2007** (een periode van laagconjunctuur, herstel en hoogconjunctuur) de trend. Overigens deed de Amsterdamse economie het heel goed in deze periode, dit maakt het moeilijk om de trend te evenaren. Zie bijlage 2 voor de cijfers per variabele. **Boven de trend** betekent dat de variabele er relatief goed voor staat, **onder de trend** het tegenovergestelde.

Conjunctuurcyclus

Korte termijn ontwikkeling

Als er sprake is van een positieve ontwikkeling ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder, dan is er sprake van een **verbetering**, anders van een **verslechtering**.

Vooroplopende indicatoren

Bij een aantal indicatoren wordt de economische recessie eerder zichtbaar dan bij andere. Voorbeelden van vooroplopende variabelen zijn passagiers en vracht op Schiphol, hotelovernachtingen en vacatures.

Variabelen met omgekeerde ontwikkeling (in het rood)

Bij een aantal variabelen (in de legenda weergegeven in rood) wordt een positieve ontwikkeling als een afname gepresenteerd. Een voorbeeld is het aantal opgeheven bedrijven. Een toename van de opheffingen wordt gepresenteerd als verslechtering en een afname als een verbetering. De omgekeerde ontwikkeling maakt de interpretatie van deze variabelen wat ingewikkelder. In juni 2010 zijn er veel meer bedrijven opgeheven dan in dezelfde maand een jaar eerder, een verslechtering. Omdat het aantal opgeheven bedrijven in juni de trendmatige ontwikkeling benadert, bevindt de indicator zich op de middenlijn. Andere voorbeelden van variabelen met een omgekeerde ontwikkeling zijn werkloosheid, bijstandsuitkeringen en faillissementen.

Bijlage 3 Begrippenlijst

AEX	Amsterdam Exchange Index
ATCB	het Amsterdam Toerisme & Congres Bureau
Bbp	bruto binnenlands product
Consumentenvertrouwen	het gemiddelde van de saldi van positieve en negatieve antwoorden van 1.000 burgers op vragen over het economisch klimaat en de koopbereidheid (economische situatie de afgelopen en komende 12 maanden, financiële situatie de afgelopen en komende 12 maanden, gunstige tijd voor grote aankopen).
NWW	niet werkende werkzoekenden, de geregistreerde werkloosheid
PIIGS-landen	De economisch zwakke landen van de EU: Portugal, Italië, Ierland, Griekenland en Spanje
Producentenvertrouwen	het gemiddelde van de saldi van positieve en negatieve antwoorden van 1.700 industriële ondernemers, klein en groot, op vragen over de economische situatie (verwachte productie, orderportefeuille en voorraden gereed product)
Werkzame personen	personen die een beroep uitoefenen voor minimaal 12 uur per week

Bezoekadres

Economische Zaken Amsterdam
Weesperstraat 89
1018 VN Amsterdam
T: 020 552 2139
F: 020 552 2860
info@ez.amsterdam.nl
www.ez.amsterdam.nl

Auteurs:

Carine van Oosteren
Tanja Fedorova
Dienst Onderzoek en Statistiek
www.os.amsterdam.nl

